

KONFERENCJA NAUKOWA „PRZYJAŹŃ W LITERATURZE STAROPOLSKIEJ”
(„KOŁOKWIA STAROPOLSKIE”, KAZIMIERZ DOLNY, 8–10 PAŹDZIERNIKA 2012)

AGNIESZKA PYCZEK*

Odbywające się od 1994 roku konferencje z cyklu „Kolokwia staropolskie” wpięły się już na stałe do kalendarza ważnych wydarzeń naukowych poświęconych literaturze i kulturze staropolskiej. Sesje współorganizowane przez pracowników Katedry Literatury Staropolskiej KUL i Pracowni Literatury Renesansu i Baroku IBL PAN skupiają badaczy z różnych ośrodków naukowych w Polsce i za granicą. Spotkania te zaowocowały dotychczas publikacją sześciu tomów pokonferencyjnych dotyczących różnorodnych zagadnień związanych z kulturą wieków dawnych. Tematem wiodącym tegorocznej konferencji była przyjaźń.

Spotkanie zainaugurowały wystąpienia Mirosławy Hanusiewicz-Lavallee i Joanny Krauze-Karpińskiej, wskazujące na budującą rolę przyjaznych relacji między uczonymi. W tym kontekście wspomniano postać Adama Karpińskiego, zmarłego przed rokiem pomysłodawcy „Kolokwiów”.

Sesję pierwszą zatytułowano „«Amicitia» i inne cnoty. Teorie przyjaźni”. Wystąpienie Estery Lasocińskiej zatytułowane „Renesans starożytnych teorii przyjaźni” stanowiło akademickie wprowadzenie do całości obrad. Badaczka przypomniała antyczne koncepcje, na których opierano późniejsze relacje wzajemnego szacunku i wspólnoty, prześledziła także ich funkcjonowanie w czasach nowożytnych. Jako źródła ważne dla twórców XVI i XVII wieku wskazała pisma greckich filozofów – Platona i Arystotelesa.

Elwira Buszewicz w referacie „Fidus amor amicitiae. Idea przyjaźni w *Elegiach* i *Foriceniach* Jana Kochanowskiego” zwróciła uwagę na komitywę poety z jego opiekunem Piotrem Myszkowskim, a także na ślady tejże znajomości, jakie odcisnęły się w twórczości autora *Trenów*. Lektura tekstów Kochanowskiego dowodzi, że bliski mu był starożytny model przyjaźni oparty na wspólnym przebywaniu z towarzyszami w różnych okolicznościach życiowych, przede wszystkim jednak w czasie spotkań o charakterze konwiwialnym.

Do starożytnych wzorców relacji międzyludzkich odwoływał się też Maciej Pieczyński w wystąpieniu „O przyjacielstwie według Arystotelesa. Osiemnastowieczne odczytanie arystotelesowskiej nauki o przyjaźni w *Młodym kawalerze* Jacopa Faccioliato”. Referent omówił kwestię odbioru dzieła włoskiego pisarza, określił także kontekst historyczno-polityczny, w jakim ukazał się utwór.

Referaty wygłoszone w kolejnej sesji („Przyjaźń ponad granicami”) dotyczyły więzi szczególnych, bo łączących osoby różnych narodowości bądź różnych wyznań.

Mirosław Lenart w prelekcji „Lazzaro Bonamico – «buon’amico con tutti» – w relacjach z Polakami” postanowił przybliżyć słuchaczom postać Lazzaro Bonamico, weneckiego humanisty żyjącego na przełomie wieków XV i XVI. Przyjazne stosunki łączące go z Polską owocowały między innymi wymianą listów z Polakami, ale przybierały też formy bardziej konkretne, czego przykładem może być opieka, jaką roztoczył nad Klemensem Janickim. Mecenas-humanista przedstawiony został jako postać niezwykle zajmująca, nie tylko myśliciel i opiekun twórców, ale także człowiek bardzo przedsiębiorczy.

* Agnieszka Pyczek – mgr, doktorantka, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

Do biografistycznego aspektu tematu przyjaźni odwoływało się również wystąpienie Jolanty Malinowskiej: „Różnić się pięknie – przyjacielskie relacje pomiędzy renesansowymi poetami łacińskimi prezentującymi różne wyznania religijne”, w którym odmalowano obraz wzajemnych stosunków Piotra Rojzjusza i Andrzeja Trzecieckiego. Bohaterowie referatu ukazani zostali jako przykład realizacji postulatów mądrości i roztropnej tolerancji, która nie stoi w sprzeczności z gorliwością w wyznawaniu własnej religii.

Nowym spojrzeniem na badaną kwestię był referat Joanny Partyki: „«Album amicorum» – pomnik przyjaźni”. Referentka poddała analizie krążące wśród humanistów *alba amicorum* i zwróciła uwagę na różnorodność materiałów, którymi znajomi obdarzali adresata – właściciela książki. Wśród wymienionych przykładów znalazły się motta, cytaty, własne utwory literackie, rysunki, a nawet hafty. Zaciekawienie audytorium (zwłaszcza młodszej jego części) wzbudziło porównanie owych sztambuchów do portali społecznościowych, szczególnie Facebooka. Jako *exemplum* polskiej realizacji tego typu zbioru wskazany został album Lubienieckiego, stanowiący interesujący autoportret społeczności ariańskiej.

W prelekcji Agnieszki Dziuby pt. „Niemieckie przyjaźnie w szesnastowiecznym Krakowie w świetle pism Decjusza” przywołana została postać Joosta Ludwika Decjusza, który wskutek przesładowań religijnych w rodzinnej Alzacji trafił do Krakowa. Znajomości, jakie tu zawarł, odmalowane na podstawie jego pism, stanowią przykład relacji między Polakami a uciekinierami z zachodnich części Europy. W obrazie tym dominuje życzliwość mieszkańców ówczesnej stolicy w stosunku do niemieckiego uchodźcy.

Referat Justyny Dąbkowskiej-Kujko („«Amicitia haec, ut mundus, initium habuerit, non etiam finem»». Lipsjusz i Polacy. O listach łowańskiego humanisty do Jana Zamoyskiego i Jana Andrzeja Próchnickiego”) poświęcony został dwóm listom dedykacyjnym dołączonym do IV i V centurii wydanych pośmiertnie listów Justusa Lipsjusza. Oba teksty napisane zostały w imieniu łowańskiego profesora (i na jego prośbę) przez wykonawców jego testamentu, co pozwala odczytywać je jako pomnik przyjaźni prawdziwej, bo nie poddającej się śmierci. W szczególności list do Próchnickiego ukazany został jako swego rodzaju kontynuacja *post mortem* korespondencyjnej więzi, którą Polak nawiązał z pisarzem kilka lat przed jego zgonem.

Kolejny dzień obrad, a zarazem sesję III („Wizerunki przyjaźni”) rozpoczęło wystąpienie Mieczysława Mejora: „Przyjaźń w ocenie średniowiecznych pisarzy”. Autor referatu powrócił w swych refleksjach do antycznych teorii przyjaźni sformułowanych przez Teognisa, Platona czy Arystotelesa, zwrócił także uwagę na zmiany, jakich w postrzeganiu tej kwestii dokonała myśl chrześcijańska w osobach świętych: Ambrożego, jego ucznia Augustyna, i Tomasza z Akwinu. Badacz podjął też wątek wpływu związków międzyludzkich na relacje człowieka wobec Boga.

Na bardziej praktyczny aspekt omawianego zagadnienia zwróciła uwagę Krystyna Stasiewicz. W referacie „Przyjaźni i nieprzyjaznej przyjaźni przykładów kilka” podkreśliła ona rolę wspólnych zainteresowań przyjaciół, a także fakt, że powinni oni być dla siebie nawzajem doradcami, pocieszycielami i pomocnikami. Szczególnie zajmującą kwestią okazała się kategoria „przyjaźni nieprzyjaznej”, omówiona na przykładzie zażyłości, która połączyła męża i kochanka jednej kobiety.

Dariusz Chemperek w wystąpieniu „Przyjaźń w twierdzy Zamość (*Efemeris* Bazylego Rudomicza”) skoncentrował się na postaci Bazylego Rudomicza, który w różnych latach pełnił urzędy burmistrza, rajcy i wójta Zamościa. Z racji sprawowanych funkcji zawierał liczne znajomości z przedstawicielami wielu (skłóconych często ze sobą) środowisk. Głównym pretekstem do sporządzenia portretu Rudomicza była jego komitywa ze szwedzkim jeńcem uwięzionym w twierdzy zamojskiej.

W prelekcji Agnieszki Czechowicz („Przyjaźń w *Argenidzie* Wacława Potockiego”) „amicitia” ukazana została jako siła napędowa fabuły, a więc „narzędzie pisarskie” o szczególnej mocy. Referentka zwróciła uwagę m.in. na fakt, iż monologu przyjaciół uległy u Potockiego widocznej amplifikacji w stosunku do oryginału, co dodatkowo wzmacnia rolę motywu przyjaźni w strukturze fabularnej *Argenidy*.

Odczyt Lorenzo Constantino „Przyjaźń w *Amintasio* i *Wiernym pasterzu*” przyniósł analizę *Amintasia* w tłumaczeniu J. A. Morsztyna oraz anonimowego przekładu *Wiernego pasterza*. Prelegent zwrócił uwagę na różnice między tekstami oryginalnymi i ich adaptacjami na język polski, co przywiodło go do konkluzji, że Morsztyn unika leksemu ‘przyjaźń’ i chętnie zastępuje włoski termin ‘amici’ formą ‘bracia’. Spostrzeżenie to daje podstawy do nowych odczytań utworu.

Wątek Zamościa i rodziny Zamojskich, poruszany marginalnie we wcześniejszych referatach, rozwinięty został przez Aleksandrę Jakóbczyk-Gołą („Jan Zamoyski i Bernardo Morando – przyjaźń i inspiracja”). Ukazała ona miasto jako materialny i trwały pomnik upamiętniający współpracę między fundatorem – Janem Zamojskim, i architektem – Bernardo Morando, a zarazem jako realizację postulatów miasta idealnego: pięknego, wygodnego i obronnego zarazem.

Joanna Krauze-Karpińska w referacie zatytułowanym „Przyjaźń, protekcja, polityka” przybliżyła mało znaną broszurę Jana Danieckiego *Przyjaciel szczery*. Do jedenastu epigramatów opisujących pary druhów mitycznych i starożytnych autor dołączył pochwałę więzi łączącej Jerzego Mniszcha i Dymitra Samozwańca, a także dedykację Stanisławowi Lubomirskiemu i Krzysztofiowi Wiesiołowskiemu. Część tę uznała referentka za najistotniejszą, bo pozwalającą zdemaskować utwór Danieckiego jako próbę przypodobania się ewentualnym mecenasom.

Sesję zakończyło wystąpienie Magdaleny Piskały „Obraz przyjaźni w herbarzu Szymona Okolskiego”. Badaczka skupiła się na prezentacji herbów nadanych za szczególne zasługi, stanowiące wyjątkową realizację postulatów przyjaźni w stosunku do władców. Odnotowano także herby dokumentujące utratę przyjaźni władcy wskutek przewinień popełnionych przez szlachetnie urodzonego.

Czwarta sesja kazimierzowskiej konferencji zatytułowana została: „Przyjaźń w obyczaju – obyczaje w przyjaźni”.

Anna Kochan uczyniła punktem wyjścia swego wystąpienia („O potrzebie przyjaciół. *Skarga umierającego* na tle relikwów dawnej obyczajowości”) średniowieczną *Skargę umierającego* i skupiła się na kwestii znaczenia, w jakim słowo ‘przyjaciel’ występuje w dyspozycjach majątkowych sporządzanych przed śmiercią. Referentka zwróciła także uwagę na fakt, iż jeszcze w XVI wieku, zwłaszcza w zapisach prawnych, leksem ten odnosił się do dalszej rodziny.

Prelekcja Marii Wichowej „Mikołaja Reja dyskurs o przyjaźni” stanowiła analizę uwag, jakie na temat więzi przyjacielskich poczynił Rej w *Żywocie człowieka poczciwego*. Uczona wskazała także źródła, z których pisarz korzystał, redagując swoje spostrzeżenia. Wśród lektur tych znalazły się pisma Arystotelesa, Cyserona i Erazma z Rotterdamu.

Kolejne wystąpienie („Staropolski list przyjacielski – rekonesans”) dotyczyło przyjaźni silnie sformalizowanej. Małgorzata Trębska zreferowała w nim kształt *epistolae officiosae* – listów, w których nadawca poleca odbiorcy swoje usługi, prosząc o przyjaźń i deklarując stałość własnego afektu. Przytoczony został także schemat odpowiedzi na tego typu pismo oraz cytaty będące realizacją obu modeli korespondencyjnych.

Pozawerbalnym sposobom pozyskiwania afektów przyjrzał się Jerzy Krocak w odczycie „Władanie przyjaźnią. Staropolskie uwagi o jednaniu uczucia”. Na podstawie pism Stanisława Poklęckiego, Szymona Syreniusza i Przecława Mojeckiego wskazane zostały stosowane w dobie staropolskiej zabiegi magiczne, mające na celu zapewnienie sobie przychylności innych osób.

Ostatni dzień obrad pomieścił dwie sesje. Tematem pierwszej było prowokacyjne nieco pytanie-cytat: „Czy to jest przyjaźń, czy to jest kochanie?...”

Otwierający ją referat Macieja Włodarskiego zatytułowany *Motywy przyjaźni w utworach romansowych średniowiecza* stanowił przegląd najchętniej czytanych tekstów należących do tego gatunku i analizę roli, jaką dla ich fabuły odgrywa omawiana kwestia. Referent wskazał na sytuacje, w których próbą szczerości przyjaźni stają się zmienne koleje losu i sprzeczne dążenia bliskich sobie osób.

Iwona Maciejowska („Między przyjaźnią a miłością – o trudności w rozróżnianiu pojęć w piśmiennictwie staropolskim”) zwróciła uwagę na specyficzne trudności w ustaleniu, kiedy w tekstach

dawnych chodzi o przyjacielską więź dwojga ludzi, kiedy zaś o związek małżeński. Jako przyczynę tych problemów referentka wskazała fakt, że w pewnym okresie słowo 'przyjaźń' było niemalże synonimem małżeństwa. Podała także przykłady leksemów, którymi opisywano relacje damsko-męskie w dobie staropolskiej.

Sesję zamknął referat „O przyjaźni w staropolskich utworach okolicznościowych towarzyszących zaślubinom (epitalamia) i śmierci małżonka (epicedia, treny, kazania pogrzebowe)” Michała Kurana. Bazując na licznych przykładach, badacz starał się udowodnić tezę, iż w epokach dawnych przedkładano więź przyjacielską między małżonkami nad łączącą ich namiętność.

Ostatnią część konferencji, zatytułowaną „Przyjaźń mężów uczonych”, rozpoczęło wystąpienie Sławomira Baczewskiego „Przyjaźń w twórczości J. S. Jabłonowskiego”. Poddając analizie bajki zwierzęce poety, referent wykazał zbieżności między nimi a utworami Ezopa i Biernata z Lublina, zwrócił także uwagę na podstawowe modele więzi łączących postaci opisywane przez Jabłonowskiego.

Wiesław Pawlak („O przyjaźni uczonych”) skupił się na związkach łączących przedstawicieli europejskich kręgów humanistycznych i wskazał przyjaźń jako czynnik spajający te środowiska, a także pozwalający realizować założenia budowanego przez nie etosu. Jako fundament przyjaźni między humanistami referent wyakcentował wspólne zainteresowania i postawy etyczne, nad którymi czuwa rozum. Wspomniane w tym kontekście zostały również poglądy Arystotelesa, Cycerona i Pliniusza Młodszego – autorytetów, do których odwoływali się myśliciele epok dawnych.

Ostatnim referatem sesji i konferencji zarazem było wystąpienie Jarosława Bedyniaka „*Dworzanin polski* Łukasza Górnickiego jako sympozjon literacki”. Wskazano w nim kluczowe elementy wspólnych biesiad, których opisywanie było tradycją antyczną często wykorzystywaną przez pisarzy humanistycznych. Szczególnie mocno zaakcentowany został fakt intelektualnej równości uczestników takich spotkań.

W trybie sprawozdawczym nie sposób przekazać pełnego obrazu konferencji, na który złożyła się nie tylko różnorodność zagadnień podjętych przez referentów, lecz także frapujące, często nawet burzliwe dyskusje. Osobom, które nie mogły uczestniczyć w obradach, pozostaje oczekiwać na publikację pokonferencyjną, autorce niniejszego tekstu zaś – cieszyć się, że dane jej było uczestniczyć w tak wyjątkowym wydarzeniu.

KONGRES NAUKOWY „PIOTR SKARGA – W CZTERECHSETLECIE ŚMIERCI” (ŁÓDŹ, 24–26 PAŹDZIERNIKA 2012)

MAŁGORZATA MIESZEK*

W dniach od 24 do 26 października 2012 roku odbył się w Łodzi kongres naukowy „Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci”, zorganizowany przez Katedrę Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych Uniwersytetu Łódzkiego oraz Zakład Literatury Staropolskiej i Oświeceniowej Uniwersytetu Szczecińskiego.

Sesja miała charakter interdyscyplinarny. Udział wzięli głównie literaturoznawcy, ale także historycy, archiwiści, teolodzy i historycy sztuki, badacze polscy, jak też reprezentanci innych narodowości.

* Małgorzata Mieszek – dr, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego.

Witając uczestników prof. Krystyna Płachcińska (UŁ) zwróciła uwagę na to, że Skarga był postacią przyjmowaną w sposób emocjonalny, a jego postawa i dorobek pisarski podlegały skrajnym ocenom. Przypomniała jednocześnie, że refleksja naukowa doprowadziła do rozróżnienia ról pełnionych przez kaznodzieję: religijnej, społecznej oraz literackiej. Prof. Płachcińska podkreśliła też konieczność nowego spojrzenia na spuściznę Skargi oraz dalszych badań nad dziełem jezuitę. Obowiązek dopełnienia prac nad Skargą i jego spuścizną podniósł także prof. Marek Skwara (USz). Zwrócił przy tym uwagę na brak naukowych edycji niektórych dzieł królewskiego kaznodziei.

W wystąpieniu rozpoczynającym obrady prof. Jan Okoń (Kraków) przybliżył uczestnikom *Modlitwę za ojczyznę* – utwór przypisywany Skardze. Referent zwrócił uwagę na niezwykłą popularność i nośność społeczną, polityczną i religijną *Modlitwy*. Przedstawił strukturę utworu oraz porównał go z innymi dziełami Skargi. Wykazał, że tekst wiązany z nazwiskiem autora *Kazań sejmowych* ma złożoną genezę, a kwestia autorstwa pozostaje nadal zagadnieniem otwartym.

Książd prof. Andrzej Bruździński (UP Jana Pawła II w Krakowie) poświęcił z kolei uwagę próbie odpowiedzi na pytanie postawione w tytule referatu: „Czy książd Skarga wdawał się w politykę?” Autor odsłonił wielopłaszczyznowy obraz realiów społecznych XVI i XVII wieku. Dowiódł, jak złożonym problemem jest próba zdefiniowania pojęcia „polityki” w odniesieniu do czasów Skargi. Zdaniem referenta, „wdawanie się” kaznodziei w sprawy kraju wynikało z pojmowania przez niego moralności jako wartości publicznej.

Prof. Marek Skwara (USz) w swoim referacie podjął temat kazań pogrzebowych Piotra Skargi. Przedmiotem analizy uczynił dwa rodzaje kazań: wzorcowych, uzupełnianych przy konkretnej okazji, oraz poświęconych kobietom z rodziny królewskiej. Autor zwrócił uwagę na „hybrydyczny charakter” kazań funeralnych Skargi, w których „puste miejsca” wypełniane były często treściami polemicznymi.

Zagadnienie „dziedzictwa” Skargi w XX wieku stało się przedmiotem wystąpienia prof. Jarosława Cabaja (UP-H w Siedlcach). W referacie „Ponadzbiorowy charakter krakowskich obchodów 300-lecia śmierci Piotra Skargi” uznał, że zjazd Skargowski z 1912 roku służył kształtowaniu nastrojów patriotycznych. Referent przywołał tezy niektórych wystąpień i uchwał podjętych przez Komitet Skargowski. Stwierdził, iż zjazd 1912 roku był nie tylko próbą przybliżenia spuścizny kaznodziei, ale przede wszystkim okazją do publicznego zmanifestowania więzi środowisk polskich.

„Legenda Skargi”, tym razem na płaszczyźnie ikonograficznej, była tematem wystąpienia dra Kazimierza S. Ożoga (UO). Autor zaprezentował serię podobizn królewskiego kaznodziei, jakie powstawały od XVI do XXI wieku. Różnorodność form plastycznych (malarstwo, rzeźba, grafika itd.) i bogactwo zachowanych wizerunków nie dają odpowiedzi na pytanie o autentyczny wizerunek Skargi. Referent podjął też problem wpływu malarstwa Matejki na wyobraźnię masową związaną z osobą autora *Kazań sejmowych*.

Popołudniową część obrad otworzył referat dr Magdaleny Komorowskiej (UJ) poświęcony „miejscom wspólnym” w pisarstwie Skargi. Autorka przywołała topoty wykorzystywane przez królewskiego kaznodzieję, które nawiązywały do tradycji antycznej i patrystycznej, oraz poświęciła fragment wystąpienia metaforyce w dziełach jezuitę. Liczne repetycje „miejsc wspólnych” wpisywały się, zdaniem referentki, w funkcję dydaktyczną i polemiczną pism Skargi.

Zagadnienie polemiczności utworów autora *Kazań sejmowych* poruszył również dr hab. Sławomir Baczewski (UMCS). Referent przeszedł wypowiedzi jezuitę na temat rokoszu Zebrzydowskiego oraz reakcję autorów anonimowej literatury okolicznościowej z lat 1606–1609 na wystąpienia Skargi. Ukazał przyczyny, dla których królewski kaznodzieja stał się antybohaterem dla szlachty skupionej wokół Zebrzydowskiego.

Dr Ireneusz Szczukowski (UKW w Bydgoszczy) scharakteryzował z kolei kazanie *Na wtórk niedziele po Trzech Królach* pod kątem występujących w nim wątków związanych z małżeństwem. Autor osadził kazanie Skargi na szerszym tle gatunkowym oraz wspominał o kazaniach o podobnej tematyce.

Pierwszy dzień obrad zakończył referat mgr Elżbiety Albingier (KUL) „Męczennicy jezuicy w *Żywotach świętych* Piotra Skargi”. Referentka prześledziła wizerunki jezuitów pod kątem obecnych w nich funkcji polemicznych i apologetycznych.

W drugim dniu obrad prof. Maria Wichowa (UŁ) ukazała Skargę jako wydawcę i interpretatora *Bogurodzicy*. Przedstawiła szeroko komentarz kaznodziei do pieśni maryjnej. Zestawiła go następnie z fragmentem *Harfy duchownej* Marcina Laterny, aby wykazać zbieżności treściowe i strukturalne obu tekstów oraz passusy różniące oba komentarze.

Analiza dzieł Skargi pod kątem obecnych w nich motywów angelologicznych stała się przedmiotem referatu dra Dariusza Dybka (UWr). Autor dokonał przeglądu treści związanych z postaciami posłańców Bożych. Zwrócił też uwagę na wartość argumentacyjną motywów anielskich w pismach Skargi o charakterze polemicznym i politycznym.

Temat dwu kolejnych wystąpień zdominowała tematyka żołnierska i wojskowa. W pierwszym ks. dr Marek Truszczyński (Ostrołęckie TN i Ciechanowskie TN) starał się potwierdzić postawioną w tytule referatu tezę, iż *Żołnierskie nabożeństwo* Skargi jest dowodem wiary, patriotyzmu i talentu pisarskiego jezuity. Autor zwrócił uwagę na powtarzający się u Skargi topos „żołnierza Chrystusowego”, uznając, że postawa obrońcy ojczyzny jest nierozdzielna z postawą obrońcy wiary katolickiej. Natomiast w drugim referacie dr Michał Kuran (UŁ) skupił się na czterech kazaniach wygłoszonych przez Skargę z okazji zwycięstw oręża polskiego. Referent scharakteryzował strukturę retoryczną tekstów i wykazał ich zbieżność z kazaniem dziękczynnym.

Kolejne trzy referaty, wobec nieobecności autorów, zostały odczytane. I tak, wystąpienie mgra Andrieja Kuminga (Rosyjska Biblioteka Państwowa w Moskwie) zreferowała prof. Ludmiła Janowska (UG). Referat miał charakter komunikatu, którego celem była informacja na temat egzemplarzy pism Skargi znajdujących się w moskiewskich archiwach i bibliotekach. Uświadomił także konieczność weryfikacji i uzupełnienia niektórych danych bibliograficznych.

Tematem kolejnego referatu, dr Katarzyny Kiskowiak (UG), była analiza tekstów maryjnych, zwłaszcza utworu *O zwiastowaniu Panny Maryi Bogarodzicy*. Autorka zwróciła uwagę na mechanizmy dowodzenia retorycznego Skargi oraz na zabiegi amplifikacji, mające na celu uniezwyklenie postaci Maryi.

Wystąpienie to zapoczątkowało blok referatów poświęconych retoryczności w pismach Skargi. I tak, przedmiotem wystąpienia mgr Doroty Jary (UP w Krakowie) była warstwa inwencyjna w dziełach polemicznych jezuity. Autorka scharakteryzowała metodę argumentacyjną Skargi i dowodzenie w kwestiach spornych. Z kolei dr Jacek Kwosek (UŚ) zajął się topiką związaną z miłosierdziem, zwłaszcza toposem człowieka jako dłużnika Boga. Referent ukazał bogactwo i różnorodność ujęcia tego tematu w pismach kaznodziei.

Tematem kolejnego referatu, prof. Justyny Dąbkowskiej-Kujko (KUL), była „retoryka nietolerancji” w pismach polemicznych Skargi. Autorka analizowała wybrane utwory jezuity pod kątem obecności elementów dialektyki. Techniki dialektyczne ujawniły, zdaniem referentki, intencje autora *Kazań sejmowych* wymierzone w obóz różnowierców.

Dr Andrzej Borkowski (UP-H w Siedlcach) podjął zagadnienie retorycznych i kulturowych kontekstów przedstawiania różnowierców, a zwłaszcza kreacji podmiotu mówiącego w pismach Skargi. Przedstawił też animistyczne i florystyczne obrazowanie autora *Kazań sejmowych*, które dzięki plastyczności stawało się kolejnym chwytym retorycznym wykorzystywanym na użytek perswazji.

Obrazem innowierców w *Upominaniu do ewangelików* i *Przestrodze do katolików* zajęła się mgr Agnieszka Pyczek (KUL). Referentka zwróciła uwagę na odmienny zasób środków retorycznych i sposób ich wykorzystania w zależności od adresata pism Skargi.

Wieczorną część obrad rozpoczęło wystąpienie Iwo Hryniewicza (UW), w którym autor próbował osadzić działalność Skargi na tle tumultów religijnych z XVI i XVII wieku. Referat mgra Dawida Szymczaka (UŁ) odsonił z kolei mało znany epizod wykorzystania kazania Skargi

przez protestanckiego wydawcę Daniela Cramera i odpowiedzi, jaką oponentowi dał sam jezuita. Referent dokonał analizy porównawczej dwóch wersji tekstu i unaoczniał z jednej strony zabiegi protestanckiego autora, mające na celu zdyskredytowanie jezuitę, z drugiej zaś – zabiegi Skargi demaskujące protestancką mistyfikację.

Kwestią polemiczności w pismach kaznodziei o tematyce prawosławnej zajęła się następnie mgr Karolina Trocka (USz). Autorka przedstawiła słuchaczom dwa utwory: *Na Threny* oraz *Lament Theophila Orthologa do Rusi Greckiego Nabożeństwa Przestroga*, omawiając ich genezę i cel powstania.

Ostatni dzień obrad rozpoczęło wystąpienie dr Clarindy Calmy (WSzkEurop. im. ks. J. Tischnera) poświęcone dokonaniom Skargi jako adaptatora i tłumacza dzieła *Rationes Decem* angielskiego jezuitę Edmunda Campiona. Referentka przeprowadziła analizę filologiczną wersji Skargowskiej, po czym zestawiała ją z późniejszym angielskim tłumaczeniem dzieła Campiona. Pokazała w ten sposób nowoczesność warsztatu translatorskiego polskiego jezuitę.

Dr Kamila Mrozek-Kochanek (UŁ) przybliżyła następnie dzieje korespondencji Piotra Skargi z Hieronimem Nadalem. Autorka dokonała analizy strukturalnej wybranych listów oraz osadziła korespondencję obu jezuitów na tle dawnej sztuki epistolograficznej, ukazując nawiązania listów do wzorców antycznych.

W kolejnym referacie powrócił temat Skargi jako tłumacza. Na przykładzie Skargowskiego tłumaczenia *Kazania krótkiego o Męce Pańskiej* Stefana Tucciego dr Magdalena Kuran (UŁ) podjęła próbę odtworzenia strategii translatorskiej królewskiego kaznodziei. Ukazała też dyskretne zabiegi odautorskie Skargi i sposób, w jaki ingerował on w tekst oryginału.

Dr Jolanta Sawicka-Jurek (UP-H w Siedlcach) poświęciła z kolei swoje wystąpienie postaciom kobiet zmarłych w opinii świętości, a opisanych w *Żywotach świętych* Skargi. Skupiła się zwłaszcza na postaciach Jadwigi, Kingi i Salomei, zwracając uwagę na stosunek jezuitę do wykorzystanych źródeł i jego zabiegi służące budowaniu kolejnych wizerunków. Określiła też wzorzec świętości, jaki wyłania się z analizowanych tekstów.

Referat dr Anny Kapuścińskiej (USz) ukazał wpływ dzieł Skargi na twórczość kapucyna Prokopa Leszczyńskiego, zwłaszcza na jego zbiór *Żywoty świętych Pańskich*. Zbieżności między dwoma autorami przebiegały, jak wykazała referentka, na płaszczyźnie kompozycyjnej, treściowej oraz ideowej.

Zagadnieniem recepcji dzieł Skargi w twórczości św. Dymitra z Rostowa zajęła się prof. Ludmiła Jankowska (UG). Przedstawiła dokonania prawosławnego hierarchy i zreferowała dotychczasowe badania nad spuścizną św. Dymitra z Rostowa.

W referacie zamykającym obrady dr Małgorzata Mieszek poddała analizie teksty dramatyczne, które uświetniły obchody Jubileuszu Skargowskiego w 1912 roku (W. Bandurskiego, R. Borelowskiego i J. Bełcikowskiego). Zwróciła uwagę na sposób kreacji świata przedstawionego, postaci kaznodziei oraz ukazała stosunek dramaturgów do podstawy źródłowej, tj. do pism Skargi.

Warto wspomnieć, że kongresowi towarzyszył okolicznościowy wernisaż „Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci: twórczość, recepcja i badania”, zorganizowany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Łodzi. Na wystawie zaprezentowano zarówno wydania i reprodukcje dzieł jezuitę, jak też wydawnictwa związane z osobą królewskiego kaznodziei, ujęte w działy tematyczne (Edycja dzieł Piotra Skargi od XVI do XVIII wieku; Wydania dzieł Piotra Skargi od XIX do XXI wieku; Piotr Skarga – człowiek i dzieło; *Żywoty świętych* w badaniach; *Kazania sejmowe* w badaniach; Wydawnictwa rocznicowe; Recepcja twórczości Piotra Skargi; Prace doktorskie; Publikacje bibliograficzne).

Kongres naukowy „Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci” zgromadził uczestników z różnych ośrodków i jednostek naukowych. Wielość wystąpień i różnorodność poruszanej tematyki, jak też ożywiona dyskusja nad większością referatów sprawiły, że kongres stał się ważnym wydarzeniem w ramach obchodów „Roku Skargowskiego”.